

Joanna Satoła-Staškowiak <https://orcid.org/0000-0002-8821-2379>
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi
e-mail: jstaskowiak@ahelodz.pl

Raport o polskim poradnictwie językowym

Streszczenie

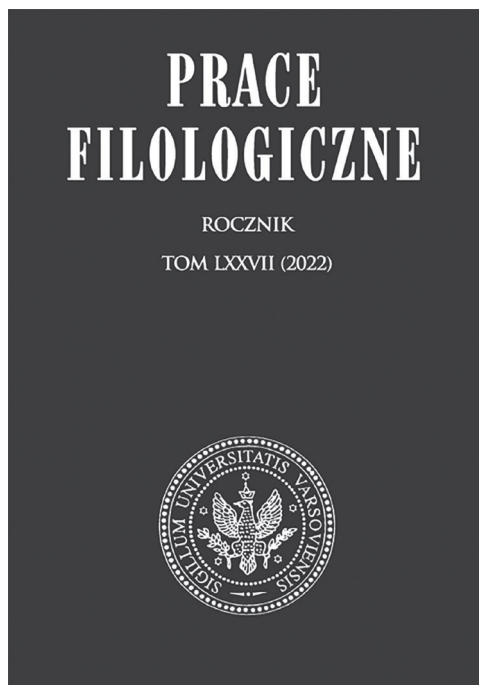
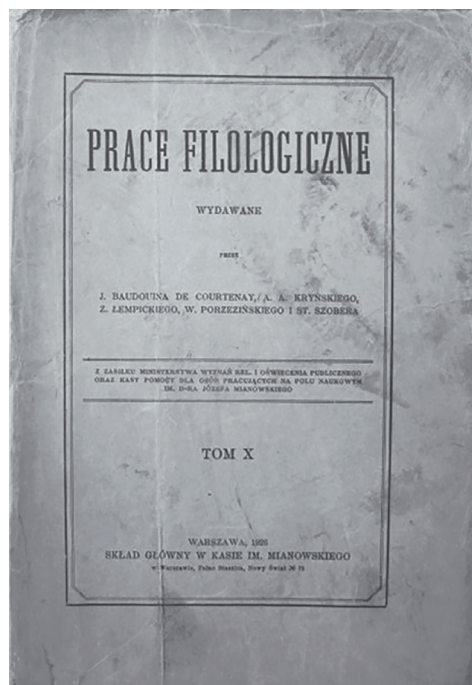
Artykuł jest krótkim raportem o polskim poradnictwie językowym. Opisuje początki działalności poradniczej w Polsce i najpopularniejsze współcześnie sposoby popularyzowania działalności kulturalnojęzykowej. Prezentuje również napisany przez autorkę artykułu *Poradnik językoznawczy*, jeden z ostatnio wydanych poradników językowych w Polsce.

Słowa kluczowe: poradnictwo językowe, popularyzacja nauki, kultura języka, poradniki językowe, poradnie językowe, leksykony, słowniki

Skrócona historia poradnictwa językowego w Polsce

Poradnictwo językowe wywodzi się z tradycji normatywizmu (Ostrowska, 2016). Jego utrwalonymi formami są słowniki normatywne (tradycyjne, czyli drukowane, i on-line), leksykony i poradniki językowe (omówione niżej). Podstawową rolą poradnictwa jest doradzanie w kwestii poprawnego i sprawnego posługiwania się językiem. Edukatorzy, poza informowaniem o zasadach panujących w języku i skutecznym, poprawnym komunikowaniu, nie dysponują sankcjami wobec osób źle korzystających z porad albo ich nieuwzględniających. W Polsce poradnictwo językowe, rozumiane również jako rozpowszechnianie zasad poprawnościowych, jest tradycją sięgającą drugiej połowy XIX wieku, która umocniona została w dwudziestoleciu międzywojennym. Wtedy głównym zadaniem stało się przekazywanie informacji o błędach językowych i sposobach ich unikania, ważne było także omawianie reguł rządzących polszczyzną. Najstarsze polskie czasopismo filologiczne, które podejmowało tematy związane z poradnictwem, to założone przez Adama Antoniego Kryńskiego w 1884 roku „Prace Filologiczne”. W nim „zawsze

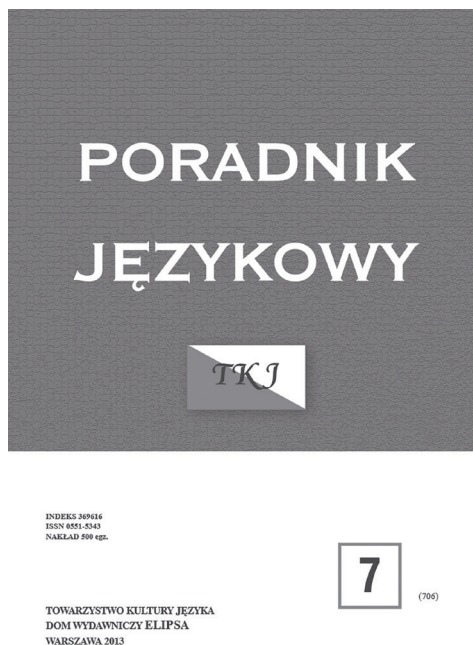
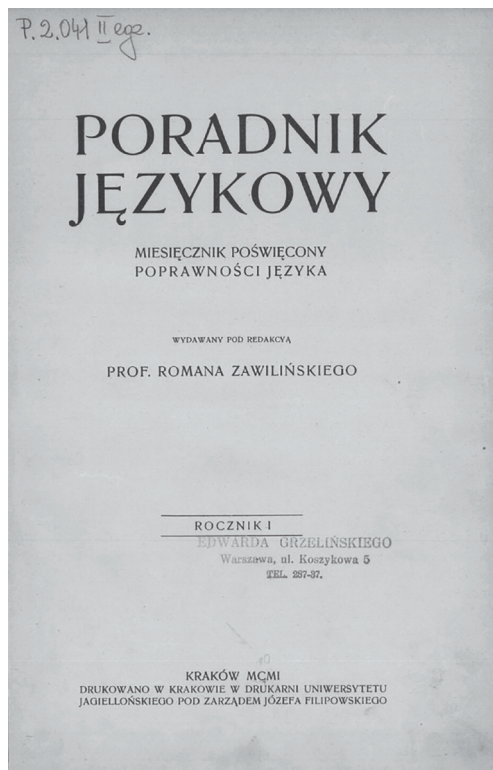
dominowała problematyka lingwistyczna. Skupiało ono wokół siebie najwybitniejszych polskich filologów, głównie językoznawców [...]. Publikowali tu m.in.: Jan Baudouin de Courtenay, Jan Karłowicz, Aleksander Brückner, Władysław Nehring, Jan Bystron, Stanisław Dobrzycki, Stanisław Pigoń, Julian Krzyżanowski, Ignacy Chrzanowski, Roman Pollak, Mirosław Zygmunt Lempicki, Wiktor Porzeziński, Stanisław Szober, Stanisław Słoński, Władysław Kuraskiewicz, Zenon Klemensiewicz, Tadeusz Lehr-Splawiński, Zdzisław Stieber, Witold Doroszewski” (*Prace Filologiczne, założone w 1884 roku przez Adama Antoniego Kryńskiego, b.r.*).

Rysunek 1. Dwie okładki „Prac Filologicznych”, tom X z 1926 roku i tom LXXVII z 2022 roku

Źródło: *Prace Filologiczne*.

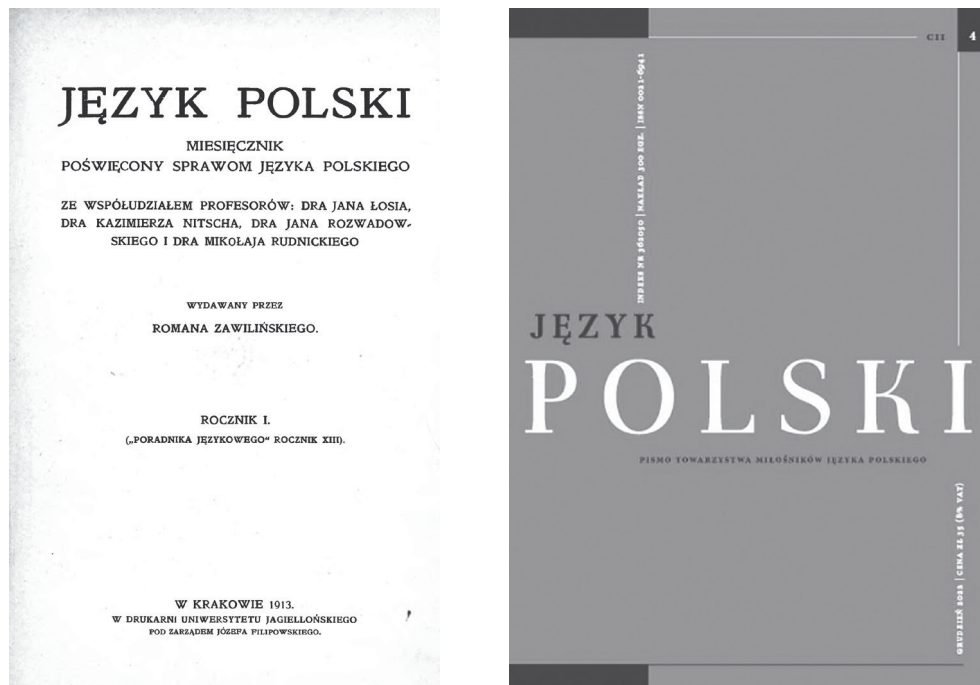
W 1901 powstał miesięcznik „Poradnik Językowy” utworzony przez Romana Zawilińskiego, krakowskiego nauczyciela, językoznawcy i etnografa. Czasopismo zostało przeniesione w roku 1932 do Warszawy. Stało się wtedy częścią Towarzystwa Krzewienia Poprawności i Kultury Języka (dziś Towarzystwa Kultury Języka). „Publikowali w nim niemalże wszyscy najwybitniejsi polscy językoznawcy. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu redaktorów i współpracujących z nimi osób «Poradnik Językowy» odegrał bardzo ważną społecznie rolę w różnych okresach historii Polski: w czasie zaborów, w dwudziestoleciu międzywojennym, po II wojnie światowej i w okresie transformacji ustrojowej. Stanowił forum wymiany myśli, teorii i poglądów dla językoznawców i szerokiego kręgu osób, dla których sprawy języka polskiego były szczególnie ważne” (*Historia poradnika, b.r.*).

Rysunek 2. Dwie okładki „Poradnika Językowego”, tom I z 1901 roku i tom 7 z 2013 roku
 Źródło: „Poradnik Językowy”, 1901; „Poradnik Językowy”, 2013.

W 1913 roku zaczął ukazywać się „Język Polski”¹, którego pierwszym redaktorem i wydawcą był również Roman Zawiliński. Przygotował on, wraz z uznanymi badaczami, pierwsze trzy roczniki. Kolejne dwa ukazały się pod patronatem Akademii Umiejętności. Począwszy od rocznika VI, wydanego w roku 1921, pismo stało się organem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego. Początkowo „Język Polski” ukazywał się jako miesięcznik, potem, przez większą część jego historii, publikowano pięć zeszytów rocznie, a od 2016 roku wprowadzono cykl kwartalny. O szczegółowej historii powstania pisma wyczerpująco pisał Stanisław Urbańczyk na łamach „Języka Polskiego” w tomie LXXV w roku 1995, przywołując nie tylko czas powstania pisma, ale również jego dalsze losy. Inne ważne teksty przybliżające historię i losy pisma znajdziemy w zeszycie jubileuszowym (R. XCIII, z. 1) z okazji stulecia pisma oraz w artykułach Walerego Pisarka (R. LXXV, 1995) czy Piotra Żmigrodzkiego (R. C, 2020, z. 4).

¹ W latach 1919–1920 pismo ukazało się pod patronatem Akademii Umiejętności, następnie od roku 1921 stało się organem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego. W latach 1919–1928 pismo redagowali: Kazimierz Nitsch, Jan Łoś i Jan Michał Rozwadowski, potem funkcję redaktora pełnili: Kazimierz Nitsch (1929–1958), Zenon Klemensiewicz (1958–1969), Jan Safarewicz (1969–1981), Stanisław Urbańczyk (1982–1997), Marian Kucala (1998–2004), Krystyna Pisarkowa (2004–2010). Od 2011 roku redaktorem naczelnym jest Piotr Żmigrodzki.

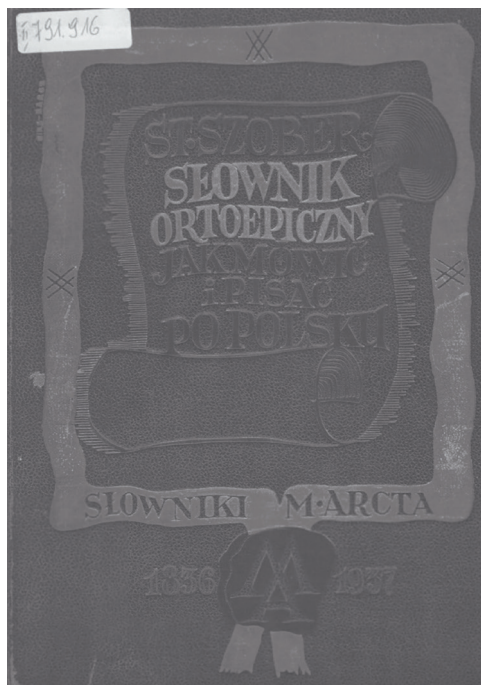

Rysunek 3. Dwie okładki „Języka Polskiego”, tom I z 1913 roku i Rocznik CII, zeszyt 4 z 2022 roku

Źródło: *Język Polski Rocznik 1*, 1913; *Język Polski. Pismo Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego*, 2022.

W roku 1920 Adam Antoni Kryński wydał ponad trzystustronicowy poradnik *Jak nie należy mówić i pisać po polsku*. W tekście znajduje się pięć rozdziałów (*I. Błędy składniowe i stylistyczne, II. Nieprawidłowości w słowotwórstwie, III. Błędy w odmianach fleksyjnych, IV. Błędy w wymawianiu, V. Pisownia*), z których każdy nawiązuje do ówczesnych tendencji językowych i omawia trudności językowe oraz poprawność polszczyzny.

W wydany w 1937 roku *Słowniku ortoepicznym* skodyfikował normę języka Stanisław Szober, który zaraz po wojnie w 1958 roku wydał to dzieło pod nazwą *Leksykon poprawnej polszczyzny*. We wstępie do słownika pisał: „Jak zawsze jednak w postępowaniu ludzkim, tak i w zabiegach o poprawność i kulturę języka same tylko uczucia, choćby najgorętsze, nie wystarczą. Trafność i skuteczność postępowania wymaga kluczowych wskazówek i fachowego przewodnika. [...] Kultura języka zaczyna się tam, gdzie się zaczyna samoświadomość językowa, gdzie ludzie nie tylko mówią, lecz zastanawiają się nad tym, jak mówią, gdy zaczynają sprawdzać nieświadome poczucie językowe. Wtedy dopiero zaczyna się celowe poszukiwanie i wybór, a w związku z tym wyrastają pojęcia poprawności i czystości językowej, rozwija się poczucie wartości emocjonalnych wyśłowienia i poczucie stylu” (Szober, 1937).

Rysunek 4. Okładka *Słownika ortoepicznego. Jak mówić i pisać po polsku*
Stanisława Szobera
Źródło: Szober, 1937.

W tym czasie pojawili się naukowcy, rozpoznawani przez szerszą publiczność, którzy stali się autorytetami językoznawczymi. Przykładem stać się może postać językoznawcy Witolda Doroszewskiego², prowadzącego od 10 października 1935 roku audycję radiową pt. *Radiowa skrzynka językowa*, który rzetelnie opowiadał o języku, tłumacząc zasady polszczyzny. Ta popularna audycja radiowa została w roku 1948 przekształcona w *Radiowy poradnik językowy*.

² Posłuchaj Witold Doroszewski, audycja Hanny Szof z cyklu „Biografie niezwykle” (PR, 05.05.2009), 2009.

wielokrotnie, na przykład wydanie siódme poszerzone ukazało się w roku 1988 i uzupełnił je Stanisław Urbańczyk, natomiast w tekście z roku 2011 „*Prawidła poprawnej wymowy polskiej*” Zenona Klemensiewicz a współczesne tendencje wymawianiowe dyskutowała z dziełem Klemensiewicz a Hanna Kurek).

W sumie w ciągu stu lat swojej działalności organizacja opublikowała kilkadziesiąt wydawnictw książkowych, monografii językoznawczych i historycznoliterackich oraz słowników. Ważnym elementem pracy Towarzystwa od chwili jego powstania było organizowanie spotkań, odczytów, prelekcji oraz kursów dla nauczycieli, co miało szczególne znaczenie w kontekście odzyskanej przez Polskę niepodległości. Najprężniejszy okres rozwoju Towarzystwa przypadł na połowę lat dwudziestych, kiedy to liczba członków przekroczyła trzy tysiące, a koła terenowe działały w ponad czterdziestu miejscowościach całego kraju (*Historia*, b.r.).

W tym momencie trzeba podkreślić, że rolę popularyzatorką względem polszczyzny grały nie tylko wspomniane pisma, ale także towarzystwa, stanowiące ich wsparcie. Dla polszczyzny istotną instytucją było Towarzystwo Kultury Języka (od 1929, Warszawa)⁵, wydające „Poradnik Językowy”, a także Komisja Kultury Języka Komitetu Językoznawczego PAN przy Komitecie Językoznawstwa PAN (od 1952, Warszawa) (*Historia i zakres działania*, b.r.) i Komisja Kultury Słowa Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od 1990, Warszawa).

Z biegiem czasu kulturę języka i związane z nią poradnictwo językowe szerzyli specjaliści, dzięki telefonicznym poradnikom językowym, z których pierwsza powstała w 1964 roku w Łodzi. Kolejno powstawały następne i po czasie poradnictwo telefoniczne (por. Rogowska-Cybulska, 2009) stało się popularnym i praktycznym sposobem rozwiązywania dylematów językowych⁶.

Kolejne możliwości upowszechniania zasad poprawnościowych i pragmatyki języka upatrzono w tematycznych audycjach radiowych, takich jak radiowy poradnik *Czy mówisz po polsku?* Andrzeja Markowskiego lub *100 sekund polszczyzny* tegoż autora. W latach 1994–2003 Katarzyna Kłosińska współtworzyła cotygodniowe audycje w Polskim Radiu Bis, a od 2004 roku w Programie III Polskiego Radia (na przykład audycja *Skąd się biorą słowa* emitowana od 2004 roku czy *Co w mowie piszczy* – od 2005 roku).

Nadszedł również czas na programy telewizyjne. Znane i lubiane stały się: *Pogadanki językowe* Walerego Pisarka w ramach telewizyjnego Studio 2 (lata siedemdziesiąte), audycja *Ojczyzna-polszczyzna* Jana Miodka (od 1987 roku), teleturniej *Zabawy językiem polskim* z udziałem Andrzeja Markowskiego czy spotkania z Jerzym Bralczykiem w programie *Mówi się* (od 2001 roku).

Z końcem XX i początkiem XXI wieku licznie publikowane są książki, leksykony, słowniki ortograficzne, podręczniki i poradniki takich autorów, jak⁷: Walery Pisarek, Mieczysław Szymczak, Stanisław Szober, Jerzy Podracki, Stanisław Bąba, Edward Polański,

⁵ Prekursorem Towarzystwa Kultury Języka był zespół redakcyjny „Poradnika Językowego”, założonego w 1901 roku przez Romana Zawilińskiego w Krakowie.

⁶ Z czasem autorzy zauważyli, że od kiedy telefoniczne poradnie językowe działają w internecie, znacznie poszerzył się krąg zainteresowanych.

⁷ Por. bibliografię.

Bogdan Walczak, Bronisław Wieczorkiewicz, Marian Bugajski, Stanisław Skorupka, Andrzej Sieczkowski, Bogdan Walczak, Bogusław Dunaj, Izabela Bartmińska i Jerzy Bartmiński, Andrzej Markowski, Jadwiga Puzynina, Hanna Jadacka, Halina Kurkowska, Halina Satkiewicz, Danuta Buttler, Jerzy Bralczyk, Jan Miodek, Mieczysław Karas i Maria Madejowa, Władysław Lubaś i Stanisław Urbańczyk, Zofia Kurzowa, Stanisław Dubisz, Mirosław Bańko, Hanna Kurek, Tomasz Karpowicz, Krystyna Pisarkowa, Renata Grzegorzczkowska, Małgorzata Marcjanik, Renata Przybylska, Katarzyna Kłosińska, Piotr Żmigrodzki, Dorota Zdunkiewicz-Jedynak, Agata Hącia, Ewa Kołodziejek, Maciej Czeszewski, Anna Dąbrowska, Krystyna Gąsiorek, Joanna Satoła-Staškowiak i wielu innych, często bardzo uznanych naukowców, których nie sposób wymienić w jednym krótkim artykule, a którzy na zawsze pozostawili ślad swojej działalności popularyzatorskiej. Popularnością cieszy się kąciki porad językowych w prasie regionalnej i ogólnopolskiej.

Dziś, w 2023 roku poradnictwo językowe jest tyleż popularne, co nadal pożądane, szczególnie wśród zwyczajnych użytkowników języka, którzy szukają odpowiedzi na wiele problemów dotyczących rozumienia zasad czy zjawisk językowych. Obecnie nie brakuje kanałów, w których specjaliści i amatorzy popularyzują wiedzę z zakresu kultury języka i poprawności językowej (prasa, radio, telewizja, internet, blogi, poradniki, rubryki językowe w czasopismach językoznawczych i niejęzykoznawczych⁸). Miejscem porad stał się głównie internet, który daje możliwość pytania o zawiłości języka, ale także komentowania (również anonimowego) zjawisk językowych. Do najpopularniejszych poradni internetowych zaliczyć należy Poradnię Językową PWN (<https://sjp.pwn.pl/poradnia>). Dziś działa ona pod kierunkiem Katarzyny Kłosińskiej, będącej równocześnie przewodniczącą Rady Języka Polskiego, a także udzielającej porad w zakresie języka polskiego (<https://rjp.pan.pl/porady-jezykowe-main>) przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Poradnia zrzesza wielu wybitnych językoznawców, przez pierwsze kilkanaście lat jej działalności była prowadzona przez Mirosława Bańkę. W XXI wieku prawie każdy polski uniwersytet posiada poradnię językową, na przykład Uniwersytet Śląski (<http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/>), Uniwersytet Łódzki (<https://poradnia-jezykowa.uni.lodz.pl/>), Uniwersytet Warszawski (<https://poradniajezykowa.uw.edu.pl/>), Uniwersytet Wrocławski (<http://poradnia.ifp.uni.wroc.pl/>), Uniwersytet Szczeciński czy Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Częstochowie (<http://www.poradniajezykowa.ujd.edu.pl/>). Wśród poradni warto wymienić także Poradnię językową KUL, Poradnię językową Instytutu Nauk Humanistycznych PWSZ w Chełmie, Poradnię językową Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu. Wszystkie one odpowiadają na pytania dotyczące zagadnień językowych, głównie poprawności i użycia języka.

⁸ Por. na przykład tekst Agnieszki Litorowicz-Siebert (2022) *Moc słowa* na łamach „Twojego Stylu”. W artykule językoznawczynie: Katarzyna Kłosińska, Joanna Satoła-Staškowiak, Ewa Kołodziejek, Jagoda Ratajczak oraz Agnieszka Kunikowska (dziennikarka Polskiego Radia, zdobywczyni tytułu Mistrzyni Mowy Polskiej) opowiadają o współczesnym języku polskim.

Wykłady i porady w domu z możliwością komentowania i udostępniania innym

Współcześnie otwarty dostęp do internetu pozwala użytkownikom języka bez ograniczeń uczestniczyć w wykładach popularyzatorów kultury języka. Nie sposób w tak krótkim artykule wymienić wszystkie takie wydarzenia, ale doskonałym przykładem będzie tu popularny przez kilka kolejnych lat i obejrzany przez miliony ludzi wykład Jerzego Bralczyka (2017) *Jak mówić, żeby nas słuchano?* wygłoszony w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie. Opowiadali mi o nim z wyraźnym przejęciem słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Innym, chętnie oglądanym i udostępnianym wykładem jest wystąpienie Macieja Makselona (2023) *Feminytywy. O genderowej nowomowie słów kilka*.

Jednak nie tylko internet łączy zainteresowanych. Wciąż ogromną popularnością cieszą się spotkania dotyczące poprawności językowej, wiedzy o języku, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Takie wydarzenia organizowane są przez urzędy miasta czy instytucje im podlegające, na przykład miejskie uniwersytety trzeciego wieku⁹.

Kto pyta, nie błądzi

Poradnictwo językowe jest przejawem preskryptywnego podejścia do języka, dlatego bywa czasem traktowane jako mniej naukowe. Zdarza się, że niektórzy lingwiści temu rodzajowi pracy naukowej są mniej przychylni. W niechętnym podejściu do poradnictwa językowego szczególnie podkreśla się: wyłączenie skupienie na języku standardowym, usilną potrzebę formułowania reguł językowych, czasem puryzm językowy. Dodatkowym powodem negatywnego nastawienia może być współczesna moda związana z szeroko pojętym poradnictwem i zajmowanie się nim osób nieposiadających (w przypadku poradnictwa językowego) wykształcenia filologicznego¹⁰. Faktycznie, za kłopotliwą należy uznać taką postawę „radzących”, która w walce o poprawność koncentruje się wyłącznie na przeciwstawianiu się błędom (por. Doroszewski, 1973). Chłodnego dystansu do poradników i radzących nie obserwuje się wśród zwyczajnych użytkowników języka, którzy często w internecie cytują za poradnikami i ich autorami różne reguły współczesnego języka lub komentują zaobserwowane w języku zjawiska. Do najczęściej omawianych (przez niespecjalistów) tendencji językowych w sieci należą w ostatnim czasie: feminytywy, słowa roku (wybierane w plebiscycie Słowo Roku organizowanym przez Instytut Języka Polskiego UW) i młodzieżowe słowa roku (Młodzieżowe Słowo Roku – coroczny plebiscyt organizowany przez Wydawnictwo Naukowe PWN we współpracy z projektem

⁹ Autorka artykułu wygłaszała wykłady w takich właśnie miejscowościach (na przykład w Aleksandrowie Łódzkim, Zgierzu, Konstantynowie Łódzkim), za każdym razem popularność wydarzenia wśród mieszkańców była ogromna. Uczestnicy żywo reagowali na omawiane zagadnienia językowe.

¹⁰ Takie poradnictwo obserwujemy nierzadko w internetowych komentarzach pod różnymi publikacjami czy komentarzami innych czytelników. Anonimowość w sieci zachęca niektórych użytkowników języka do poprawiania innych, powoływania się na reguły, które w rzeczywistości nie zawsze istnieją.

„Słowa klucze” w ramach programu „Ojczysty – dodaj do ulubionych”). Są to często wypowiedzi bardzo emocjonalne¹¹. Zawsze też można znaleźć porady i komentarze związane z błędami ortograficznymi.

Poradnik językoznawczy

Powodem powstawania poradników bywają inicjatywy lokalne, takim przykładem jest wydany w roku 2021 *Poradnik językoznawczy* autorstwa Joanny Satoli-Staškowiak. Autorka – językoznawczyni i tłumaczka – nie planowała wydania poradnika, jednak liczba powtarzających się podczas spotkań dotyczących współczesnego języka pytań i niejasności stała się powodem zmiany planów. Pomysłodawcami wydania poradnika stali się studenci, których część to przyszli nauczyciele, tłumacze i dziennikarze. Podczas wykładu doszli do wniosku, że warto opublikować porady, które w niczym nie będą przypominać naukowych, okraszonych specjalistyczną terminologią rozpraw, a zostaną spisane znanym zwyczajnym użytkownikom językiem. Porady te posłużą nie tylko im, ale także ich bliskim i podopiecznym. Tak się też stało. Popularność tomu zdecydowała o wydaniu go ponownie w kolejnym roku.

Autorka opisała zagadnienia językowe, które częściej sprawiały mówiącym problem lub budziły większe zainteresowanie niż inne kwestie. O zagadnienia wybrane przez Joannę Satolę-Staškowiak pytali podczas rozmów bądź w korespondencji nie tylko studenci, ale także pracownicy agencji reklamowych, urzędnicy, miłośnicy języka, redaktorzy redakcji oraz nauczyciele i rodzice pomagający swoim dzieciom w lekcjach. Rozmowy te nie mogły pozostać bez odpowiedzi, szczególnie że rozmówcy żywo reagowali na zjawiska obserwowane we współczesnej polszczyźnie.

Poradnik mieści 50 zagadnień opisanych na ponad 100 stronach, ma formę drukowaną i elektroniczną. Znajdują się w nim na przykład informacje dotyczące odmiany nazwisk, feminitywów, rodzaju gramatycznego niektórych rzeczowników, natręctw językowych, rodzajów błędów językowych. Autorka kierowała się zasadą zwięzłości, jasności i prostoty wypowiedzi, ograniczając teorie lingwistyczne do minimum, odpowiadając na potrzeby przeciętnego użytkownika języka. Obecnie przygotowany jest kolejny tom poradnika.

Opisywane tu zagadnienia omawiam czasem ze studentami lub dla czytelników gazety¹², w której od dwóch lat prowadzę kolumnę poświęconą złożoności języka polskiego. Pomyślałam, że nadszedł czas na zgromadzenie przygotowanych przeze mnie materiałów w jednym miejscu i uzupełnienie ich o ostatnie ważne tematy. One i tak, nawet nieproszone, wracają na wielu spotkaniach¹³, kiedy rozmawiamy o języku polskim. Nigdy nie planowałam pisania poradnika, na ten pomysł wpadli moi studenci, którzy są niewyczerpanym źródłem pytań i pomysłów (Satola-Staškowiak, 2021: 1).

¹¹ Istnieją również plebiscyty na najpiękniejsze polskie słowa. Organizują je „Dziennik Zachodni” i Akademia Retoryki). Wygrały: *miłość, źdźbło, filiżanka, mama, solidarność* i *wyplata*.

¹² Mowa tu o aleksandrowskiej gazecie „40 i cztery”.

¹³ Chodzi o spotkania ze studentami oraz o wydarzenia, w których udział biorą mieszkańcy Aleksandrowa Łódzkiego, Zgierza czy słuchacze uniwersytetów trzeciego wieku w województwie łódzkim.

Rysunek 6. Okładka książki *Poradnik językoznawczy* autorstwa Joanny Satoły-Staškowiak

Źródło: *Poradnik językoznawczy*, 2021.

Podsumowanie

W naszym społeczeństwie można z łatwością wyróżnić kilka ludzkich postaw wobec języka. Pisali o tym tak uznani językoznawcy, jak: Witold Doroszewski, Danuta Buttler, Halina Kurkowska, Halina Satkiewicz, Witold Cienkowski, Jan Miodek, Andrzej Markowski. W roku 2006 w *Kulturze języka polskiego* Andrzej Markowski wymienił postawy Polaków, zaczynając od puryzmu, a na leseferyzmie kończąc¹⁴. Witold Cienkowski (1978: 314) słusznie zauważył, że: „Mówiąc o postawach językowych, należy sobie zdawać sprawę, iż jest to daleko idące uproszczenie oraz uogólnienie. W rzeczywistości bowiem chodzi najczęściej o reakcje językowe, tj. chwilowe i emocjonalne reakcje na fakty dotyczące języka wypowiedzi innych osób. Z drugiej jednak strony wydaje się, że omawiane reakcje traktować można także jako zaczątki postaw albo też jako ich zewnętrzne manifestacje – symptomy, na podstawie których wnioskować można o postawach lub o ich elementach. Pomimo więc rozgraniczania pojęć *postawa* oraz *reakcja* używam ich tutaj w dalszym ciągu wymiennie, a tylko w razie wyraźnej potrzeby – co wynika z kontekstu – posługuję się nimi w znaczeniach *postawa* «zespół poglądów», *reakcja* «(konkretne) zachowanie, (konkretne) odczucie (językowe)»”.

¹⁴ A. Markowski wymienił puryzm, perfekcjonizm, logizowanie w języku, liberalizm językowy i leseferyzm, indyferentyzm, postawę naturalną, postawę racjonalistyczną.

To oczywiście, że poglądy ludzkie i towarzyszące im emocje bywają różne i trudno w nich o jedną, wspólną, ludzką cechę. W wypowiedziach zwyczajnych użytkowników języka w internecie (komentarzach, postach, informacjach, relacjach) uwypuklają się dziś coraz częściej dwie skrajne postawy: emocjonalny, komentujący wypowiedzi innych puryzm i akceptujący większość zjawisk językowych leseferyzm.

Zauważa się także popularniejsze niż dotychczas zjawisko komentowania pisemnych lub ustnych wypowiedzi przez pseudopurystów¹⁵. Przykładem niech staną się (niepozabawione błędów) komentarze do wypowiedzi Macieja Makselona o feminitywach (Makselon, 2023).

„Dobrze byłoby powiedzieć co to znaczy: język giętki by oddać co pomyśli głowa – co jest w głowie tego pana – polski już mu nie wystarcza. Sporo jest języków na świecie – zrobmy konglomerat – polsko-arabsko-japońsko-chińsko-francuski – tak na początek. Zawsze można zrobić gnój z j. polskiego – i mieć pretensję do innych, że nie chcą na to pozwolić. Jak ktoś lubi żyć w gnoju – co zrobić. Ale po spotkaniu z tym panem dobrze ręce umyć, czy wykapać się – by całe te słowa spłynęły z nas – pozbyć się tego gnoju”.

„Problem z feminitywami w dzisiejszych czasach jest taki że ludzie używają ich wtedy kiedy im się podoba a nie wtedy kiedy się powinno ich używać”.

„Języki zmieniają się na przestrzeni wieków, ale nie powinno się naruszać fundamentów języka szczególnie patrząc na to jakimi motywami ludzie się kierują, próbując ten język zmienić”.

„Co zrobi nasz kraj gdy nagle ludzie zaczną przekreślać ortografię bo sie nie identyfikują z nią? Bądź akurat dzisiaj bardziej woła literę ó od u. Będziemy mieli usemki, szutki i inne żerzuhy wtedy”.

„Każdy kto kieruje się w życiu zdrowymi zamiarami nie będzie miał problemu z dotychczasowym stanem rzeczy”.

Rolą wszelkich poradników językowych i ich autorów nie jest zaostrenie sytuacji pomiędzy wyraźnymi, współczesnymi postawami wobec języka, a rzetelne tłumaczenie zjawisk językowych, pozbawione oceny użytkowników języka. Zmieniają się sposoby przekazywania owych porad, częściej odpowiedzi szuka się w internecie i internetowych słownikach, poradniach czy leksykonach, jednak nie zmienia się zapotrzebowanie na językową pomoc. Wśród nowych pomysłów przekazywania informacji o polszczyźnie wymienić warto na przykład program na YouTubie pt. *Mówiąc inaczej* (2013). Jest to kanał o tym, jak poprawnie i świadomie posługiwać się językiem polskim. Stronę odwiedziło do dziś 52 679 996 osób¹⁶.

Jak w takim razie podsumować dotychczasową historię polskiego poradnictwa językowego? Może archiwalnym wpisem – w 1978 roku na łamach „Poradnika Językowego” Andrzej Sieczkowski przywołał hasło *poradnictwo z szóstego tomu Słownika języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego. We wpisie czytamy: „poradnictwo

¹⁵ Mam tu na myśli takie postaci, którym nie podobają się formy lub zjawiska językowe w wypowiedziach innych ludzi i ostro to dają rozmówcom odczuć, nie zważając przy tym na własne potknięcia językowe i nieodpowiedni język.

¹⁶ Stan na 5 kwietnia 2023 roku.

językowe, które by miało polegać na wygłaszaniu dogmatycznych formułek, nie miało by sensu” (Sieczkowski, 1978). Uzupełnia ten cytat drugim z tomu: „Zastanawianie się natomiast nad formami językowymi ma zawsze sens i jest wysiłkiem, który się opłaca” (Sieczkowski, 1978).

Sieczkowski o poradnictwie mówi dalej tak:

[Poradnictwo – przyp. aut.] nazywam oświeconym: Udzielanie porad, informacji. Porady – to praktyczne wskazówki, a więc – w odniesieniu do języka – «mów tak, a nie tak, forma A jest lepsza od formy B», informacje zaś – to nie tylko podanie historycznego czy też środowiskowego źródła danego zjawiska, ale też szerzej lub wężiej ujęty kontekst tzw. teoretyczny owego faktu językowego. Zaryzykowałbym twierdzenie, że w poradnictwie językowym w ogóle przeważa bądź to element porady (wskazówka, a więc zalecenie lub też odradzanie, mówiąc umownie zakaz użycia danej formy), bądź też informacja, czyli owo szersze tło językoznawcze, lingwistyczne, pogłębiające działalność «doradczą», podnoszące ją na poziom rzeczywistej kultury języka (Sieczkowski, 1978: 304).

Warto, by specjaliści wciąż rozpowszechniali wiedzę o języku polskim, jego rozwoju, poprawności językowej i kulturze języka w ogóle. Warto też, aby zajmowali stanowisko wtedy, gdy w języku pojawiają się nowe słowa, odmiany czy innowacje¹⁷. Niesłuchanie interesujące są teksty fachowców na łamach naukowych pism, wymiana rezultatów prowadzonych badań. Jednak nie mniejsze znaczenie ma rozpowszechnianie wiedzy wśród zwyczajnych użytkowników języka, nieznających fachowej terminologii i historii rozwoju polszczyzny, za to chcących poznać poprawne formy, otrzymać wyjaśnienia i porady.

Ta rola przypadła w ostatnim czasie również mnie.

Bibliografia

„Poradnik Językowy” (1901), z. 1, Polona, <https://polona.pl/item/poradnik-jezykowy-r-1-nr-1-1901,OTY2MDgzNA/0/#info:metadata> [dostęp: 29.03.2023].

„Poradnik Językowy” (2013), z. 7, http://www.poradnikjezykowy.uw.edu.pl/wydania/poradnik_jezykowy.706.2013.07.pdf [dostęp: 29.03.2023].

Bańko M. (2003), *Mały słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa.

Bańko M. (red.) (2000), *Inny słownik języka polskiego*, t. 1–3, Warszawa.

Bańko M., Krajewska M. (1995), *Słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa.

Bartmińska I., Bartmiński J. (1978), *Nazwiska obce w języku polskim. Problemy poprawnościowe. Słownik wymowy i odmiany*, Warszawa.

Bąba S. (1986), *Twardy orzech do zgryzienia, czyli o poprawności frazeologicznej*, Poznań.

Bąba S. (1989), *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Poznań.

Bąba S., Walczak B. (1992), *Na końcu języka*, Poznań.

¹⁷ Przez innowację można i należy tu rozumieć zarówno nowe jakościowo elementy w języku, jak i ilościowo-dystrybucyjne przesunięcia elementów już w języku przedtem występujących.

Bibliografia słowników i poradników językowych, <https://rjp.pan.pl/slowniki-i-poradniki-jezykowe> [dostęp: 28.03.2023].

Bralczyk J. (1996), *Język na sprzedaż*, Warszawa.

Bralczyk J. (2014), *Słowo o słowie. Porady językowe profesora Bralczyka*, Warszawa.

Bralczyk J. (2017), *Jak mówić, żeby nas słuchano?*, <https://www.youtube.com/watch?v=TG-4ZAGnlPOY> [dostęp: 4.04.2023].

Bugajski M. (1993), *Językoznawstwo normatywne*, Warszawa.

Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. (1971), *Kultura języka polskiego*, t. 1, Warszawa.

Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. (1982), *Kultura języka polskiego*, t. 2, Warszawa.

Chaciński B. (2005), *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny*, Warszawa.

Chaciński B. (2007), *Totalny słownik najmłodszej polszczyzny*, Warszawa.

Cienkowski W. (1987), *Postawy Polaków wobec zagadnień poprawności językowej (z socjologii i psychologii kultury języka)*, „Poradnik Językowy”, z. 7–8(361).

Czeszewski M. (2006), *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa.

Dąbrowska A. (2022), *Stare problemy – nowe wyzwania*, „Język a Kultura”, t. 29.

Doroszewski W. (1962–1979), *O kulturę słowa. Poradnik językowy*, t. 1–3, Warszawa.

Doroszewski W. (1973), *O funkcji poznawczo-społecznej języka*, Warszawa.

Doroszewski W., Kurkowska H. (red.) (1973), *Słownik poprawnej polszczyzny PWN*, Warszawa.

Dubisz S. (1988), *Między dawnymi a nowymi laty. Eseje o języku*, Warszawa.

Dunaj B. (red.) (1999), *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa.

Gawroński A. (1921), *O błędach językowych*, „Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego”, nr 3.

Gąsiorek K. (2006), *Język polski? Nie taki trudny! Czyli jak unikać kłopotów językowych*, Kraków.

Grzegorzczkova R. (2011), *Wykłady z polskiej składni*, Warszawa.

Hącia A. (2019), *Ucha, fochy, tarapaty, czyli Wszystko, co chcielibyście wiedzieć o polszczyźnie i o co nie baliście się zapytać*, Warszawa.

Historia (b.r.), Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, <https://tmjp.pl/historia/> [dostęp: 4.04.2023].

Historia i zakres działania (b.r.), Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, <https://komjezyk.pan.pl/pl/zakres-dziaania> [dostęp: 4.04.2023].

Historia poradnika (b.r.), <http://www.poradnikjezykowy.uw.edu.pl/historia.php> [dostęp: 4.04.2023].

Internetowa Poradnia Językowa, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, <http://www.poradniajezykowa.ujd.edu.pl/> [dostęp: 4.04.2023].

Jadacka H. (2008), *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa.

Język Polski Rocznik I (1913), https://wikisource.org/wiki/Index:J%C4%99zyk_Polski_Rocznik_1_%281913%29.djvu [dostęp: 29.03.2023].

Język polski w Polskim Radiu (2019), <https://www.polskieradio.pl/13/53/artykul/2266946,jezyk-polski-w-polskim-radiu> [dostęp: 29.03.2023].

Język Polski. Pismo Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (2022), <https://www.jezyk-polski.pl/index.php/jp/issue/view/19> [dostęp: 29.03.2023].

Karaś M., Madejowa M. (red.) (1977), *Słownik wymowy polskiej*, Warszawa.

Karpowicz T. (1998), *Praktyczny słownik ortograficzny współczesnego języka polskiego*, Warszawa.

Klemensiewicz Z. (1973), *Prawidła poprawnej wymowy polskiej*, „Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego”, nr 10.

Kłosińska K. (2005), *Skąd się biorą słowa*, Warszawa.

Kłosińska K. (2011), *Słownik przysłów: przysłownik*, Poznań.

Kłosińska K. (red.) (2004), *Formy i normy, czyli poprawna polszczyzna w praktyce*, Warszawa.

Kołodziejek E. (1998), *Poprawna polszczyzna w praktyce*, Szczecin.

Kryński A.A. (1920), *Jak nie należy mówić i pisać po polsku*, Warszawa.

Kurek H. (2011), „*Prawidła poprawnej wymowy polskiej*” Zenona Klemensiewicza a współczesne tendencje wymawianiowe, [w:] R. Majkowska, E. Fiałek (red.), *Zenon Klemensiewicz 1891–1969. Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 19 czerwca 2009 r.*, Kraków.

Kurzowa Z. (red.) (1988), *Słownik synonimów polskich*, Warszawa.

Litorowicz-Siegert A. (2022), *Moc słowa*, „Twój Styl”, nr 12(389).

Lubaś W., Urbańczyk S. (1993), *Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej*, Kraków–Katowice.

Makselon M. (2023), *Feminytywy. O genderowej nowomowie słów kilka*, <https://www.youtube.com/watch?v=MYH2qGScEVk> [dostęp: 4.04.2023].

Marcjanik M. (2017), *Słownik językowego savoir vivre 'u*, Warszawa.

Marcjanik M., Chaciński B. (2017), *Przyszłość polszczyzny – polszczyzna przyszłości*, Warszawa.

Markowski A. (1992), *Polszczyzna końca XX wieku*, Warszawa.

Markowski A. (2004), *Język polski: poradnik profesora Andrzeja Markowskiego*, Warszawa.

Markowski A. (2006), *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.

Miodek J. (1983), *Rzecz o języku*, Wrocław.

Miodek J. (2000), *ABC polszczyzny*, Wrocław.

Mówiąc Inaczej (2013), <https://www.youtube.com/@mowiacinaczej/about> [dostęp: 5.04.2023].

Nitsch K. (1921), *O języku polskim*, „Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego”, nr 1.

O poradni, Poradnia Językowa PWN, <https://sjp.pwn.pl/poradnia> [dostęp: 4.04.2023].

Ostaszewska D., Tambor J. (2000), *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, Warszawa.

- Ostrowska K. (2016), *Wybrane błędy językowe na przykładzie analizy funkcjonowania Poradni Językowej PWN*, „Kwartalnik Nauk o Mediach”, nr 1, <http://knm.uksw.edu.pl/wybrane-bledy-jezykowe-przykladzie-analzy-funkcjonowania-poradni-jezykowej-pwn/> [dostęp: 29.03.2023].
- Pisarek W. (1995), *Kto, o czym, jak i po co?*, „Język Polski”, t. LXXV.
- Pisarek W. (red.) (1999), *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Kraków.
- Pisarkowa K. (1994), *Z pragmatycznej stylistyki, semantyki i historii języka*, Warszawa.
- Podracki J. (1993), *Czy to naprawdę po polsku?*, Warszawa.
- Podracki J. (red.) (1998), *Szkolny słownik trudności języka polskiego*, Warszawa.
- Polański E. (red.) (1998), *Nowy słownik ortograficzny PWN*, Warszawa.
- Poradnia językowa* (2023), Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, <http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/> [dostęp: 4.04.2023].
- Poradnia językowa Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego*, <http://poradnia.ifp.uni.wroc.pl/> [dostęp: 4.04.2023].
- Poradnia językowa Uniwersytetu Warszawskiego*, <https://poradniajezykowa.uw.edu.pl/> [dostęp: 4.04.2023].
- Poradnia językowa*, Uniwersytet Łódzki, <https://poradnia-jezykowa.uni.lodz.pl/> [dostęp: 4.04.2023].
- Poradnik językoznawczy* (2021), Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, <https://wydawnictwo.ahelodz.pl/pl/poradnik-j%C4%99zykoznawczy> [dostęp: 29.03.2023].
- Porady językowe*, Rada Języka Polskiego, <https://rjp.pan.pl/porady-jezykowe-main> [dostęp: 4.04.2023].
- Prace Filologiczne*, https://www.wuw.pl/pol_m_Czasopisma_Prace-Filologiczne-530.html [dostęp: 29.03.2023].
- Prace Filologiczne, założone w 1884 roku przez Adama Antoniego Kryńskiego* (b.r.), <http://www.pracefilologiczne.uw.edu.pl/> [dostęp: 29.03.2023].
- Przybylska R. (2004), *Wstęp do nauki o języku polskim. Podręcznik dla szkół wyższych*, Kraków.
- Puzynina J. (1990), *O pojęciu kultury języka*, „Poradnik Językowy”, nr 3.
- Rogowska-Cybulska E. (2009), *Telefoniczna Poradnia Językowa*, <https://fil.ug.edu.pl/wydzial/instituty/institut-filologii-polskiej/porady-jezykowe/telefoniczna-poradnia-jezykowa> [dostęp: 4.04.2023].
- Saloni Z. (1993), *Norma językowa*, [w:] K. Polański (red.), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Satoła-Staškowiak J. (2021), *Poradnik językoznawczy*, Łódź.
- Satoła-Staškowiak J. (2021), *Wpływ pandemii na polską, bułgarską i czeską leksykologię w roku 2020 i na początku 2021*, „Językoznawstwo”, nr 1(15).
- Satoła-Staškowiak J. (2022), *Krótko o kilku współczesnych tendencjach, obserwowanych w polskiej ortografii, leksyce i składni, obecnych w komunikacji medialnej*, „Językoznawstwo”, nr 2(17).

- Sieczkowski A. (1978), *Poradnictwo językowe w czasopiśmie „Poradnik Językowy”*, „Poradnik Językowy”, z. 7–8(361).
- Skorupka S. (1967), *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa.
- Strutyński J. (2006), *Gramatyka polska*, Kraków.
- Szober S. (1937), *Słownik ortoepiczny. Jak mówić i pisać po polsku*, Warszawa, <https://polona.pl/item/slownik-ortoepiczny-jak-mowic-i-pisac-po-polsku,ODU1MTU2MQ/6/#info:metadata> [dostęp: 28.03.2023].
- Szober S. (1958), *Słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa.
- Szymczak M. (1978), *Aktualne zagadnienia kultury języka polskiego*, „Poradnik Językowy”, z. 7–8(361).
- Szymczak M. (red.) (1986), *Słownik ortograficzny języka polskiego*, t. 1–3, Warszawa.
- Urbańczyk S. (1995), *Powstanie i dalsze losy „Języka Polskiego”*, „Język Polski”, t. LXXV.
- Walczak B. (1987), *Między snobizmem i modą a potrzebami języka, czyli o wyrazach obcego pochodzenia w polszczyźnie*, Poznań.
- Wieczorkiewicz B. (1970), *Sztuka mówienia*, Warszawa.
- Witold Doroszewski, *audycja Hanny Szof z cyklu „Biografie niezwykle” (PR, 05.05.2009)* (2009), <https://player.polskieradio.pl/kolejka> [dostęp: 4.04.2023].
- Zdunkiewicz-Jedynak D. (2008), *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa.
- Żmigrodzki P. (2018), *Wielki słownik języka polskiego PAN – historia, stan obecny i perspektywy rozwoju po 2018 roku*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. LXXI.
- Żmigrodzki P. (2020), *Sto roczników „Języka Polskiego”*, „Język Polski”, R. C, z. 4. <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/250> [dostęp: 28.03.2023].
- Żmigrodzki P. (red.) (od 2007), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, Warszawa.
- Żmigrodzki P., Przybylska R. (red.) (2007), *Nowe studia leksykograficzne*, Kraków.

Abstract

A report on Polish linguistic guidance

This article provides a short report on Polish linguistic guidance. It depicts its beginnings and the most popular contemporary methods of popularizing cultural and linguistic activities. In addition to this, the article presents “Poradnik Językoznawczy” a recently published language guide written by the author.

Keywords: linguistic guidance, popularization of science, language culture, language guides, language advisory boards, lexicons, dictionaries